

Передплата

на «РУСЛАНА» вносить:

в Австрії:

на цілий рік . . . 20 кор.
на пів року . . . 10 кор.
на чверть року . . . 5 кор.
на місяць . . . 1-70 кор.

За границю:

на цілий рік . . . 16 рублів
або 36 франків
на пів року . . . 8 рублів
або 18 франків

Поодинокі числа по 10 сот.

РУСЛАН

«Вирнеш ми очи і душу ми вирнеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш, бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Пашкевича.

Виходить у Львові що дні крім неділь і руских свят о 5½ год. пополудні.

Реданція, адміністрація і експедиція «Руслана» під ч. 1. пл. Домбровского (Хорунщини). Експедиція місцева в Агенції Соколовского в пасажі Гавсмана.

Рукописи звертає ся лише на попереднє застереженє.

Реклямації неопечатані в вільні від порта. — Оголошеня звичайні приймають ся по ціні 20 с. від стрічки, а в «Надісланім» 40 с. від стрічки. Подяки і приватні довесеня по 30 сот. від стрічки.

Огляд просвітної діяльності на Україні в 1907 р.

(Конець).

В той час, як інші „Просвіти“ мали змогу провадити свою працю, обмежуючись тільки тим городом, де вставали, подільська „Просвіта“ більшість своєї праці посунула на село, розсилаючи невеличкі бібліотеки українських книжок, та закладаючи бібліотеки-читальні.

Така користна діяльність подільської „Просвіти“ не сподобалась адміністрації і вона спершу не дозволила відкрити в 24 селах бібліотеки-читальні, потім зробила кілька трусів, а нарешті і зовсім закрила „Просвіту“ на підставі того, що в деяких членів було знайдено книжечки, видані явочною установою, двох бувших членів тов-а скинуто з посади.

В минулому році було припинено життя й кубанської „Просвіти“. Ся „Просвіта“ користуючись правом засновувати філії, — заснувала 15 філій в селах та станицях і деякі з них виявили досить жваву діяльність: читались лекції, реферати, розповсюджувались книжки. Через який час 4 філії було закрито адміністрацією за „вредну“ діяльність, а через кілька місяців було закрито і всю кубанську „Просвіту“ за туж саму „вредну діяльність“ чотирьох філій. Тогож дня було запечатано український кіоск „Просвіти“, — єдине місце, де можна було Кубанцям добувати українські книжки та часописи. Така пригода спіткала кубанську „Просвіту“ як раз в той час, коли вона почала виявляти досить інтензивну діяльність: організовано було українську недільну школу з лекціями по українознавству, організовувалась щоденна часопись з українським виділом, приступало ся до широкого розповсюдження української літератури то що.

Чернігівська та миколаївська „Просвіти“ виявили себе досить мало і певних відомостей про їхню діяльність у нас нема. Все те, що зявило ся на сторінках наших часописів, свідчить, що чернігівська „Просвіта“ ніяк не випростає ся з утисків адміністраційних і поки що обмежує ся виставами та вечорами. Щож до миколаївської „Просвіти“, то вона до останнього часу якомсь зовсім було замовкла, а отсе вкінці минулого року там почали ся крім літературно-музичних вечорів впоряджались наукові лекції. Миколаївська „Просвіта“ має свою книгарню і потроху допомагає ширенню українських книжок.

Українські „Просвіти“ — бакинська, житомирська, мелітопольська та інші хоч і давненько вступують, але не виявили себе нічим таким, щоби на ньому можна було зупинити ся і розглянути як значну вкладку на підвишенє культури, або національної свідомости серед українського громадянства.

Поглянувши тепер на діяльність українських „Просвіт“, ми бачимо, що ті надії, що спершу на них покладались, далеко не здійснили ся. Одною з причин, що значно шкодили діяльності „Просвіт“ були, як згадано й попередю, перешкоди та утиски адміністраційні. Неприхильність адміністрації до „Просвіт“ все збільшуєть ся.

За останні часи не було дозволено заснувати ні одної „Просвіти“. Такі великі українські городи, як Полтава та Харків кілька раз подавали статути на реєстрацію, але й до сього часу дозволу на заснуванє „Просвіт“, не одержали на підставі того, що вищі місцеві урядовці не визнають, що є крім російського люду ще й української з своєю самостійною мовою.

Друга причина — занадто вже велика байдужість українського громадянства. „Просвіти“ свою діяльність можуть розпросторити широко тільки тоді, коли матимуть добрі матеріальні засоби та до-

Тут така петля, що вже й не вискочиш з неї, — каже з перегадом він. — Єсть у нас такі дурні, — думають, що як отсе наїхали з губернії якісь паничі, статисти чи що, так буцїм нарізка буде... „І не думайте, кажу їм, і не сподівайтесь! Ніколи сього не буде. Хто собі ворог?... Ніколи пани у панів не одберуть землі“. Та й землі то у наших панів зосталось тепер мало, — все в руках у козаків та в мужиків. Народу намножилось — от що, от де біда!... Нікуди людям подітись. „Се, кажу, колиб у государственному совіті, чи у государственному сенаті пани-господа зговорились: „дамо мужикам та козакам землю, яка єсть зайва, а нам нехай банк гроші виплатить... Ото так. А то, кажу, ніколи в світі того не буде.

Вода прибуває.

Оповіданє М. Чернявского.*

(Конець).

III.

Чудова картина і шум води мов зачаровують нас обох на якийсь час. Але думки снують ся далі в голові Максима і він, розігрітий попередньою розмовою, починає далі:

— Я кажу дітям: дивіть ся, діти, живіть тісно та щільно, та обережно, то вас і лихо не візьме... Де далі, то все важче та тісніше стає людям жити. Ви й не помітете, як те лихо підійде. Ог і в писанні сказано: „Прийдуть на вас глад і хлад, і тіснота, і не можна буде і ступня вільно ступити“. Як убережетеь, то гаразд буде, а житимете необережно, не дружно, то пропадете!... Лихо, як отсе вода, прибуває — хто вго знає, відкіля..

І Максим дивить ся в гору по річці, мов сподіваючись, що вода сама скаже йому, відкіля вона йде і відкіля береть ся лихо.

Але вода нічого не каже і він прижмурює свої старечі очі й спотиху хитає головою.

— Я отсю тісноту ще трицять літ назад бачив і казав, як воно буде. Так і стало ся, — говорить він, мов сам до себе. — Раніш, було, йдеш мимо панського двору, то пан і гукає: „Максime

Петровичу, Максиме Петровичу!... А зайдіть сюди... Здорові були!... Підійдеш: „Здрастуйте й вам“. — „Чи ви вже знайшли де собі земельки, чи можеб у мене виорали собі?... Дам я зерна, дам землі, — орить собі дві десятині, мені — одну“. — „Та я вже і так набрав ся, пане!...“ — „То я накинє по мірці зерна на десятину...“ — „Ог і береш, було. Єсть на чим і робити, єсть зза чого й клопотатись. А тепер ти прийдеш до пана, кланяєш ся: „Чи не дасте, пане, хоч десятинки земельки?“ — „Ге, каже, уже Пилип та Кузьма забрали, — немає вільної“. Прохаш, кланяєш ся: „та може ще яка хоч заваляца десятинка зостала ся..“ — „Будь ласкаві!“ — „Ну, каже, як виореш три десятини, засїєм своїм зерном, скосиш і звезеш мені дві десятини, а собі одну, то бери!...“ — „Оттаке то...“

— Щож, і берете?

— Беремо, бо нікуди подітись. Он Мурасиха — так тій оброби за десятину дві десятини, висїє своє зерно, та ще і з своєї десятини звези копи до неї в клуню, змолоти, віддай їй половину, третину соломи, та тоді вже забирає своє зерно та останні кулі та й їдь до дому!... Он як у нас!

— Невже правда?

— А вжеж що правда. Старий я, щоб брехати!... — одмовляє з ледве помітною образою Максим, — стукає цїпком по греблі і дивить ся старими, але ще добре зрячими очима в далечинь по річці.

— Тут така петля, що вже й не вискочиш з неї, — каже з перегадом він. — Єсть у нас такі дурні, — думають, що як отсе наїхали з губернії якісь паничі, статисти чи що, так буцїм нарізка буде... „І не думайте, кажу їм, і не сподівайтесь! Ніколи сього не буде. Хто собі ворог?... Ніколи пани у панів не одберуть землі“. Та й землі то у наших панів зосталось тепер мало, — все в руках у козаків та в мужиків. Народу намножилось — от що, от де біда!... Нікуди людям подітись. „Се, кажу, колиб у государственному совіті, чи у государственному сенаті пани-господа зговорились: „дамо мужикам та козакам землю, яка єсть зайва, а нам нехай банк гроші виплатить...“ — „Ото так. А то, кажу, ніколи в світі того не буде.

— А от у нас там — каже, хвилину помовчавши, Максим, — єсть козак Йовил Бузун... чули може?...

Максим глянув на мене і усміхнув ся: таке мов чудернацке імя у того Бузуна!

— Так от Йовил і гною сієї весни на поле не вивозив. Люде й купували у него, тақ ні: „Не продам, каже; може нарізка буде, — свою земельку вигною“.

„Дурно, кажу, — хібаж можна, щоб у одного чоловіка одібрати землю, а другому дати, нізачо, ніпрошо?... Тільки купити можна, по согласію... А так не можнаж“. А дехто вірить. „Ні, кажу, не може того бути“.

помогу працею не тільки місцевих, городських Українців, але всього українського громадянства, а через те кожен Українець, коли бажав бачити освіченим свій нарід, повинен дбати про збільшеня матеріальних засобів тої чи іншої „Просьвіти“ прилученем нових членів, заохочуванем до нових жертв, а крім того повинен дбати і про організацію продажі просьвітних книжок по повітових городах та селах і т. и. Щож до самих „Просьвіт“ то й вони, ставлячи своїм завданем підвищеня культури в народі — повинні більше подбати про народню освіту.

Коли забавки і мусять мати місце в просьвітних інституціях, то у всякім разі тільки між іншим і не повинні затуляти собою решту діяльності „Просьвіти“, вони там вимагають енергії, трат і т. и., то далеко краще булоб повернути о ту енергію на поширеня освіти серед мало свідомого селянства та робітників. Не раз уже в українській пресі підіймалось питане про те, що українські видавництва не повинні обмежуватись видаванем книжок, але мусять як найширше організувати продаж їх через книгонош і т. и.

На се треба звернути свою увагу і українським „Просьвітам“, навіть тим, що не видають книжок. Увійшовши в згоду з українськими видавництвами „Просьвіти“ спільними силами малиб змогу у значній мірі виконати велике завдане — поширеня національної освіти серед найширших верств українського громадянства.

Політичний огляд.

Австро-Угорщина.

Надане конституції в Туреччині прийняли віденські дневники з одушевленем, бо бачили в тім звівчене плянів Англії. По глибокій роз-

вазі дійшли они до пересвідченя, що запроваджене конституції в Туреччині може справити Австро-Угорщині великі клопоти з огляду на Боснію і Герцеговину. Австро-угорське правительство буде мусіло в можливо короткім часі впровадити конституцію в окупованих краях мимо того, що володіючі там бюрократи під проводом спільного міністра скарбу противили ся доси рішучо заведеню конституції. Коли би спільне правительство опирало ся довше заведено конституції в Боснії і Герцеговині, то може прийти тамже до дуже незручної ситуації, бо ж преї обі провінції належать формально до Туреччини і султан є формально монархом обох країв. Огже їх мешканці мали би повне право твердити, що они формально є дальше турецькими горожанами, тому належить ся їм конституція.

Зрештою існує територія Новобазарського санджаку, на котрій мимо залоги австро угорського війська буде вповні обовязувала турецька конституція. Побіч залог австро угорських в північній часті сеї території стоять турецькі залоги. Але ціла цивільна адміністрація находить ся в турецьких руках. Ся адміністрація не залишить перевести виборів до парламенту в Царгороді. Стане ся се над самою границею Боснії і Герцеговини.

Вчера випали 30. роковини вступленя австро-угорських війск до Боснії і Герцеговини. З причини сих роковин пригадують віденські дневники подробиці переходу головного австро-угорського корпусу під начальством генерала Филиповича через ріку Саву на турецьку територію. Перехід відбув ся о год. 7. рано без жадного випадку.

Заграниця.

В англійській палаті громад обговорював державний секретар для заграничних справ Грей випадка в Туреччині і покликуючи ся на російсько-англійський трактат заявив, що ані Росія ані Англія не мають наміру ні сили розв'язати македонський проблем без порозуміня з іншими державами.

В дальшій тягуні свого „exposé“ заявив Грей, що Англія заняла симпатичне і вижидаче становище супроти подій в Туреччині. Від так виступив против тих го-

лосів англійської і німецької преси, котрі твердять, що цілю англійської політики є ізольованя Німеччини. Вказав, що Німеччина має двох союзників. Хотий бесідник не думає, щоби той союз був звернений против Англії, однак зазначив, що договір, заключений між Англією а Францією і Росією, є відомий цілому світові, підчас коли постановленя тридержавного союзу дотепер ще не оголошено.

Вкінці ще раз запевнив Грей, що нема найменшої причини до твердження, будьто би цілю англійської політики було ізольованя Німеччини.

На мировім конгресі, що відбуває ся в Лондоні від 26. с. м. виголосив бесіду канцлер скарбу Льюїс Джорж, в котрій виступив против тих, що розширяють вісти о напружених відносинах між Німеччиною а Англією. Обави є зовсім безвідставні. Подібно було в 1853 р., коли побоювали ся і гогорили о нехібній розправі з Францією. Бесідник не видить причини, задля котрої Німеччина і Англія не могли так само порозуміти ся, як порозуміла ся Англія з Францією, Росією і Сполученими Державами.

З Царгороду доносять турецькі дневники, що члени отоманського комітету „Єдності і поступу“ одержали запрошеня від Шейка уль Іслам, котрий в присутности дуже численної товпи повторив слова султана звернені до него. Слова султана так звучали: Я дуже вдволений з маніфестації вдячності народа і поручаю вам, щоби ви в моїм імені заявили, що присягаю, що конституцію, котру я надав моїм вірним підданам, в повні переведу. Ніхто не буде міг тому перешкодити. Нехай всі успокоять ся і нехай кождий займе ся своїми справами.

Шейк уль Іслам додав, що султан виголосив ті слова, кладучи руку на короні і обіцяв, що вскорі будуть переведені ще ріжні хосенні розпорядження. Відтак член комітету др. Різа Тефік бей виголосив довшу бесіду, котру закінчив словами, що належить понехати тепер маніфестації і позволити, щоби правительство могло спокійно працювати.

IV.

Максим, здасть ся, цілком певен, що того не може бути. Над сим питанем він, як видно, догго думав і, дійшовши до своєї думки, стояв на ній твердо. Він навіть ніби трохи вихваляв ся нею. І тепер він насмішкувато дивив ся в далечинь, а на його старому, але вродливому ще й досі, обличі грало вечірне сяво сонця.

Я не хотів з ним сперечатись. Все одно він зостав сяб при своєму.

— Ану, господа, дайте дороги! — обернув ся до нас якийсь селянин, ведучи по греблі за вуздечку свою запряжену в навалену мішками повозку, конячку. — Но!...

Ми одходимо на край греблі.

— Но-но!... Лякаєш ся!... — звертаєть ся він знов до своєї мишастої і проводить її далі.

Максим дивить ся єму в слід, розглажує рукою сиві вуси й починає знов:

— Тільки й може мужикам запомагти банк. О, то добра штука!... От і у нас, у Підтоках, купила казна тисячу десятин лісу і дала нам на виплату... Зрубасмо, скільки по закону слід, і що року заплачимо, скільки там упаде того викупу. Так на трийцять вісім літ... Отсе так добре. Всі ми на тім лісі поправились. Одбудували ся, обгородились... Хазяїнами стали. Хочби я... О, мене тепер і не впізнаєш!... То жив у хижі — ні сісти тобі,

ні лягти... Бідував увесь свій вік. А тепер, ге! така у мене хата, і комора, і клуня, що ну!... Перше — треба тобі ціпа, чи бича, — плати пятака. Треба лужална, плати... От за сей ціпок — і за той плати. Треба було бідному чоловікови чи три, чи й пять копійок дати.

І Максим показує свій ціпок з ліщини і копірає єго своїм товстим нігтем.

— Тепер!... тепер у нас зовсім не те!... От колиб скрізь, по всіх волостях, так зробили.

— А може й зроблять?

— Навряд, щоби зробили... Клопотаги треба.

V.

Максим спинаєть ся підборідем на ціпок і дивить ся на воду.

Вона зробила ся вже аж червона і повнялась ледве помітним синім одлиском. По їй виразно, сталевими смугами, виначають ся тільки стрижпї,* де вода бере напрям до лотоків, та все ще скидаєть ся проти сонця тисячами скалок срібнолуска сьогорічяя молодь. На березі і на греблі, далі од нас, сидять рибалки, пильнуючи своїх полавців. А над річкою скиглять і має рожевими крилами

пара білих чайок. Далі на горі, мов у огні, чорніє Батурина.

Дивлюсь на него, і згадують ся мені єго минуле, осяяне славою, залите кровю і повите пилом забутя... Колись, незгірше ніж зараз, він палав у морі справжнього огню, коли зрадник хвильпотаї перевів до єго через брід на Сеймі військо Меньшикова, коли були вибиті всі населенці Батурина, опріче хвилі єго семі, коли якийсь безвісний дякон з нею, поляг головою в йому; коли загинув Чечель і з ним увесь Батурина, а Мазепа за Десною витав Карла...

Сумна подія. Про неї тепер сьвідчать тільки окопи „Мазепинного городка“ та спомини старих Батуричів. І сумне питане — »хто в тому винен?« — прокидаєть ся десь глибоко в душі у мене, мов має крилами жалібниця-чайка.

— Сьвітле місто Батурина, — каже, теж на єго дивлючись, Максим. Сьвітле воно для панів, гарне!... Тут не жити їм, а раювати: широко, просторо!... А мужикам — о, як тісно!... От їздили вже з него в Томске й на Амур, та назад і повертались. Скрізь тісно, скрізь важко жити. Поки доїдеш — витратиш ся, а там з голими руками за землю приходять ся братись. У кого було тисячі по дві, по три, ті добре посправлялись, а то... горе!... Те саме, що й туг. Нема свого — прийдеши до кого другого: »пусти, чоловіче добрий, хоч за харч робитиму!...«

*) Струї.

